

НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку суспільства характеризується значним зростанням ролі інформації та інформаційних технологій, що сприяє активізації інформаційної діяльності щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації. Водночас розвиток інформаційних технологій та зміна ролі інформації в суспільстві приводять до необхідності оновлення інформаційного законодавства. Правова система України постійно оновлюється, узвалюються нові законодавчі акти, вносяться зміни до чинних нормативно-правових актів, відбувається систематизація норм права через удосконалення нормотворчості. Актуальність дослідження нормотворчої діяльності у сфері інформаційних правовідносин полягає у потребі вирішення проблем недосконалості системи інформаційного законодавства України, а саме: множинність і неузгодженість норм права; недоліки юридичної техніки; низький рівень правової культури українського суспільства та інші. В умовах повномасштабної російської агресії інформаційні права та інформаційні правовідносини потребують особливої уваги законодавця, оскільки є умовою інформаційної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про актуальність дослідження інформаційно-правових відносин і удосконалення нормотворчої діяльності у сфері інформаційних правовідносин свідчить увага багатьох учених до цієї проблеми. Такі науковці, як І. Арістова, В. Брижко, Р. Калюжний, А. Марущак, А. Новицький, В. Цимбалюк, В. Шамрай, М. Швець та ін. у своїх працях досліджували ряд ключових аспектів правового регулювання інформаційних відносин та розробили базові теоретичні положення інформаційного права. Проте на основі здійснених нами досліджень доходимо висновку, що в науковій літературі питання нормотворчої діяльності у сфері інформаційних правовідносин є відкритим, оскільки воно ще й досі не є концептуалізованим у рамках інформаційного права.

Мета статті – дослідження ролі й значення нормотворчої діяльності у сфері інформаційних правовідносин.

Методологія дослідження. У ході виконання наукового дослідження використано загальнонаукові методи: аналізу, синтезу, узагальнення та інтерпретації. Особливо слід вирізнити формально-догматичний метод, що охоплює такі процедури, як описання й аналіз інформаційно-правових норм і правовідносин, їх тлумачення, класифікація і систематизація явищ, понять, норм, правовідносин, актів, інститутів.

Основні результати дослідження. Інформація – це одна з основ існування сучасного світу, вона є запорукою формування і розвитку громадянського суспільства в Україні, а також можливість громадян швидко отримувати достовірну й об'єктивну інформацію з усіх питань життєдіяльності, які їх цікавлять, а також вільно обмінюватися нею. Вільне масове поширення інформації є ефективним засобом захисту прав і свобод людини, формування суспільної думки, адекватної подіям, що відбуваються, і реального впливу на саме суспільство й державну владу. Широке впровадження й удосконалення техніко-технологічних засобів збирання, зберігання, використання та поширення інформації мали наслідком стрімкий розвиток інформаційних відносин у суспільстві. За цих умов виникає потреба удосконалення системи інформаційного законодавства та її подальшого розвитку в контексті євроінтеграції України, імплементації норм європейського та міжнародного інформаційного права в інформаційне законодавство України, а також проблема систематизації національного інформаційного законодавства.

Як відомо, нормотворчість – це форма діяльності компетентних органів держави, місцевого самоврядування або громадянського суспільства (у передбачених законом випадках), що пов'язана зі встановленням, зміною, скасуванням норм права. Розкриваючи роль і значення нормотворчості у сфері інформаційних відносин, слід зазначити, що її актуальність зумовлена рядом факторів, серед яких: динамічний розвиток інформаційних відносин, які потребують правового регулювання; неспроможність законодавчого органу передбачити всі ситуації у інформаційній сфері, що призводить до прогалин у інформаційному законодавстві та необхідності їх швидкого вирішення, шляхом видання окремих нормативних актів. Нормотворчу діяльність у сфері інформаційних відносин становлять як безпосередньо діяльність по розробленню, прийняттю, скасуванню підзаконних нормативно-правових актів, так і діяльність по розробленню проєктів законів. Зокрема, законопроекти, що вносяться у порядку законодавчої ініціативи Кабінетом Міністрів на розгляд Верховної Ради України, готуються Міністерством юстиції, іншими центральними органами виконавчої влади, а також Національним банком.

Інформаційні відносини в умовах глобалізації та євроінтеграції розвивалися швидше, ніж набували закріплення в нормативно-правових актах. Тому вся нормативно-правова складова потребує системного підходу у процесі правового регулювання інформаційних відносин. У сучасних умовах становлення науки інформаційного права вимагає створення необхідних умов для забезпечення ефективної нормотворчої діяльності. Оскільки у ній поєднуються знання з різних наук: права, суспільних комунікацій, інформатики, інформатизації, інформаційних ресурсів, технологій та мереж. Важливим напрямом її розвитку є правове регулювання інформаційних відносин та інтеграція України у світовий інформаційний правовий простір.

Розглянемо сутність поняття «інформаційні правовідносини» предметніше. У науці інформаційного права є різні підходи до трактування зазначеного поняття. Так, М. Ковалів, С. Єсімов, О. Ярема вважають, що інформаційні правовідносини – це врегульовані інформаційно-правовою нормою інформаційні суспільні відносини, сторони яких виступають як носії взаємних прав і обов'язків, установлених і гарантованих інформаційно-правовою нормою [1, с. 52].

О. Селезньова і Ж. Юсип під інформаційними правовідносинами пропонують розуміти вид правових відносин, які проявляються як однорідні зв'язки між державою, державними органами, юридичними та фізичними особами, об'єднаннями громадян, що здійснюються на внутрішньо-державному та міждержавному рівні в інформаційній та інших сферах із приводу створення, поширення, знищення, зберігання, охорони і захисту інформації та мають нормативний і комплексний характер [2, с. 23].

Після проголошення незалежності України розпочалося активне формування системи інформаційного законодавства. За цей час прийнято значну кількість законів та інших нормативно-правових актів, що дало змогу врегулювати найбільш важливі норми інформаційних відносин та інформаційної діяльності. Нині інформаційні відносини в Україні регулюються низкою нормативних актів, зокрема: Конституцією України, законами України: «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ; «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI; «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V; «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР; «Про науково-технічну інформацію» від 25.06.1993 № 3322-ХІІ; «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 № 32/95-ВР; «Про Національний архівний фонд і архівні установи» від 24.12.1993 № 3814-ХІІ; «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI; «Про державну таємницю» від 21.01.1994 № 3855-ХІІ; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 № 80/94-ВР; «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» від 06.12.2018 р. № 2639-VIII; «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 № № 1089-IX; «Про медіа» від 13.12.2022 № 2849-IX та ін.

Як зазначають фахівці, сучасне інформаційне законодавство України містить понад чотири тисячі нормативно-правових актів, які безпосередньо чи опосередковано регулюють інформаційні відносини. Стан чинного національного інформаційного законодавства характеризується недостатньою системною збалансованістю, суперечливістю та наявністю прогалин. Підкреслимо, що перелік законодавчих актів у сфері оприлюднення в мережі Інтернет інформації про діяльність органів влади є доволі широким, проте під час розробки законів із позицій специфічного характеру відносин, що виникають, відповідні можливості не реалізуються в повному обсязі.

Встановлення нових правових норм є головним призначенням нормотворчості, зміна і скасування застарілих норм сприяє затвердженню нових і, відтак, вони входять до складу нормотворчості як її допоміжні прояви. Те, що інформаційне законодавство потребує постійного оновлення та удосконалення, а процес нормопроекування повинен зазнати позитивних змін, спрямованих на підвищення його результативності, не викликає сумнівів. І хоча у цих напрямках вже намітились певні зрушення на краще, водночас мають місце проблеми багаторічної давнини.

З метою вдосконалення законодавства щодо правового регулювання інформаційних відносин в Україні, вважає І. Панова, необхідно узгодити законодавство про інформацію із сучасними вимогами, адаптувати його до норм і стандартів законодавства Європейського Союзу, зокрема, впровадження демократичних стандартів щодо реалізації права кожного на доступ до інформації; забезпечення прозорості відносин власності стосовно засобів масової інформації; запровадження дієвого державного, парламентського та громадського контролю за дотриманням вимог законодавства про інформацію і встановлення відповідальності за його порушення; забезпечення вільного доступу громадян України до зарубіжних інформаційних ресурсів, адаптації інформаційної продукції зарубіжних виробників для вітчизняних споживачів; сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців; сприяння створенню й розповсюдженню інформаційної продукції українською мовою у глобальних комп'ютерних мережах і системах; формування позитивного міжнародного іміджу України [3, с. 133].

Законодавчий досвід зарубіжних країн свідчить про тенденцію проникнення інформаційно-правових норм в інші галузі права і, як наслідок, – трансформацію окремих елементів системи права. Так, у ФРН до інформаційного права відносять інформаційно-конституційне право, міжнародно-інформаційне право, інформаційно-цивільне право, інформаційно-кримінальне право та інформаційно-публічне (державне та адміністративне) право. Як окремі інститути розглядають право на захист даних, право на захист таємниці, право доступу до інформації, телекомунікаційне право, поштове право, право електронних інформаційних послуг, право телерадіомовлення, право преси [4, с. 33].

Подібним процесам також сприяли наявні недоліки законодавства України в інформаційній сфері, зокрема: велика кількість законів та підзаконних нормативних актів у сфері інформаційних відносин ускладнює їх пошук, аналіз та узгодження для практичного застосування; відсутність легальної чіткої ієрархічної єдності законів, що викликає суперечливе тлумачення при застосуванні правових норм у практиці; різні закони та підзаконні акти, що регулюють суспільні відносини, об'єктом яких є інформація, приймалися у різні часи розвитку, становлення й удосконалення державності без узгодження понятійного апарату, тому вони мають низку термінів, які недостатньо коректні, або взагалі позбавлені чіткого визначення свого конкретного змісту.

Особливе занепокоєння викликає наявність великої кількості змін у нещодавно прийнятих законах, що є не стільки об'єктивним показником динамічного розвитку суспільства, скільки недостатнього професійного рівня нормопроекувальника, особливо в частині знання нормопроекувальної техніки, прорахунків щодо очікуваних результатів.

Сьогодні потребує передусім ефективних та обміркованих політичних рішень, завершення розпочатих реформ. У зв'язку з цим правове супроводження реформування набуває особливого значення і вимагає високого професіоналізму нормопроекувальника. Так, у розділі «Ефективне врядування» Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки завданнями з реалізації цього напрямку щодо планування та вироблення політики є удосконалення системи розроблення проектів нормативно-правових актів, зокрема, шляхом уніфікації правил нормопроекування та проведення експертизи проектів актів [5].

Нормотворча діяльність в інформаційній сфері України реалізується шляхом фрагментарного вирішення наявних проблем в окремих законах і підзаконних нормативних актах. Значний масив норм щодо інформації розміщено у різних галузях законодавства, у т. ч. у цивільному, адміністративному, трудовому, кримінальному. Мають місце суттєві розбіжності щодо розуміння структури системи законодавства у сфері інформаційних відносин і підходів до її формування. Крім того, різні закони та підзаконні акти, що регулюють суспільні відносини, об'єктом яких є інформація, ухвалювались упродовж 30 років без достатньої узгодженості понятійно-категоріального апарату і застосовують ряд термінів, які є недостатньо коректними та неоднозначно сприймаються учасни-

ками інформаційних відносин. Деякі категорії взагалі не мають чіткого визначення, що призводить до їх неоднозначного застосування на практиці.

Види інформаційної діяльності знаходяться в жорстких рамках того, що прописане в Конституції України (збирання, зберігання, використання, поширення), хоча сучасний електронний простір (е-простір) визначає свої види діяльності (обробка, введення, вивід, передача, компіляція, відображення даних та ін.). При цьому види інформаційної діяльності, які надано у ст. 14 Закону України «Про інформацію» [6], не повною мірою відповідають видам, визначеним ст. 32 Конституції України [7].

Процес нормотворення в інформаційній сфері нерідко здійснюється без належного узгодження з положеннями міжнародних і європейських правових актів. Значна кількість юридичних норм, які регулюють інформаційні відносини, розпорошена по різних законах та підзаконних нормативних актах, що ускладнює їх пошук, аналіз та узгодження для практичного застосування. Нові юридичні норми у сфері інформаційних відносин нерідко не узгоджені з раніше прийнятими, що призводить до правових колізій і падіння авторитету інформаційного права, нігілістичного ставлення суб'єктів суспільних відносин до законодавства. Через неузгодженість правового регулювання у законодавстві щодо збору інформації на різних рівнях державного управління, зокрема персональних даних, різні органи державної влади та органи місцевого самоврядування часто невиправдано примушують громадян надавати значну кількість довідкової інформації з різних установ. Також норми законодавства щодо захисту персональних даних потребують подальшої гармонізації з положеннями відповідних європейських стандартів та розробки і введення правових механізмів реалізації людиною права власності на її персональні дані.

Позитивним тут є нещодавнє ухвалення Закону України «Про правотворчу діяльність», згідно з яким нормативно-правовий акт має: 1) охоплювати всю необхідну сферу його дії; 2) не містити норм права, що не відповідають Конституції України та нормативно-правовим актам вищої юридичної сили та (або) не узгоджуються з нормами права нормативно-правових актів рівної юридичної сили (за винятком внесення змін до таких актів); 3) не містити дублюючих норм права, а також не повторювати норм права іншого нормативно-правового акта; 4) не містити норм права, що не узгоджуються між собою [8].

Водночас зростають загрози особі, суспільству і державі, а також усій міжнародній спільноті від такого негативного явища, як комп'ютерна злочинність, кіберзлочинність – вчинення злочинів з використанням інформаційних технологій та мереж. Зазначене породжує соціальні конфлікти в інформаційних відносинах між їх учасниками і створює передумови для уникнення відповідальності за скоєні правопорушення, а також істотно підвищує інвестиційні ризики й провокує відставання від темпів розвитку електронно-мережної економіки провідних країн світу. Загалом у середовищі фахівців вже давно сформувалася думка, що система норм у інформаційній сфері, визначених у законах і підзаконних актах, набула такої кількості, що необхідна його кодифікація та систематизація. Важливим питанням у інформаційному праві України є необхідність удосконалення та систематизації інформаційного законодавства, ухвалення Інформаційного кодексу, який би врегулював інформаційні відносини та встановив конкретні види відповідальності за порушення інформаційних прав людини. Це має стати першочерговим завданням влади на етапі входження України в європейський і світовий інформаційний простір.

Висновки. Отже, нормотворча діяльність у сфері інформаційних правовідносин – це форма діяльності органів публічної влади, місцевого самоврядування або громадянського суспільства (у передбачених законом випадках), що пов'язана зі встановленням, зміною, скасуванням норм інформаційного права. Фактори, що зумовлюють підвищення ефективності нормотворчої діяльності: динамічний розвиток інформаційних відносин, які потребують правового регулювання; неспроможність законодавчого органу передбачити всі ситуації у інформаційній сфері, що призводить до прогалин в інформаційному законодавстві та необхідності їх швидкого вирішення шляхом видання окремих нормативних актів. Нормотворчу діяльність у сфері інформаційних відносин становлять: діяльність щодо розроблення, прийняття, скасування підзаконних нормативно-правових актів, проєктів законів в інформаційній сфері. Інформаційне законодавство України потребує постійного оновлення та удосконалення, а норми європейського та міжнародного інформаційного права потребують імплементації в інформаційне законодавство України. Нормотворча діяльність

в інформаційній сфері потребує формування та виокремлення специфічних норм права та інформаційних відносин, що стосуються збирання, використання, поширення інформації та обробки даних в інформаційних системах; юридичного аналізу діяльності суб'єктів інформаційних відносин, проблем інформаційного обміну та надання інформаційних послуг.

Список використаних джерел

1. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Ярема О. Г. Інформаційне право України: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 416 с.
2. Селезньова О. М., Юсип Ж. П. Поняття «інформаційно-правові відносини»: доктринально-правовий ракурс. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Серія Право. Вип. 46. Том 2. С. 21–24.
3. Панова І. В. Пріоритети законодавчого забезпечення інформаційних правовідносин в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4(2). С. 128–135.
4. Кузнецова Н. С., Кохановська О. В. Сучасне приватне право України: вектори європейського розвитку. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3. С. 49–55.
5. Стратегія реформування державного управління України на 2022–2025 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.03.2024)
6. Про інформацію: Закон України від 2.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 20.03.2024)
7. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.03.2024)
8. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08. 2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 24.03.2024)

References

1. Kovaliv M. V., Yesimov S. S., Yarema O. H. Informatsiine pravo Ukrainy: navchalnyi posibnyk. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2022. 416 s.
2. Seleznova O. M., Yusyp Zh. P. Poniattia «informatsiino-pravovi vidnosyny»: doktrynalno-pravovyi rakurs. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2017. Serii Pravo. Vypusk 46. Tom 2. S. 21–24.
3. Panova I. V. Priorytety zakonodavchoho zabezpechennia informatsiinykh pravovidnosyn v Ukraini. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2010. № 4(2). S. 128–135.
4. Kuznietsova N. S., Kokhanovska O. V. Suchasne pryvatne pravo Ukrainy: vektory yevropeiskoho rozvytku. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2016. № 3. S. 49–55.
5. Stratehiia reformuvannia derzhavnoho upravlinnia Ukrainy na 2022–2025 roky: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.07.2021 r. № 831-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (data zvernennia: 20.03.2024)
6. Pro informatsiiu Zakon Ukrainy vid 2.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (data zvernennia: 20.03.2024)
7. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 24.03.2024)
8. Pro pravotvorchu diialnist. Zakon Ukrainy vid 24.08. 2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (data zvernennia: 24.03.2024)

Сопілко І. М. Нормотворча діяльність у сфері інформаційних правовідносин

У статті досліджуються роль і значення нормотворчої діяльності у сфері інформаційних правовідносин. Зазначено, що нормотворча діяльність у сфері інформаційних правовідносин – це форма діяльності органів публічної влади, місцевого самоврядування або громадянського суспільства (у передбачених законом випадках), що пов'язана зі встановленням, зміною, скасуванням норм інформаційного права. Виокремлено фактори, що зумовлюють підвищення ефективності нормотворчої діяльності: динамічний розвиток інформаційних відносин, які потребують правового регулювання; неспроможність законодавчого органу передбачити всі ситуації у інформаційній сфері, що призводить до прогалин в інформаційному законодавстві та необхідності їх швидкого вирішення шляхом видання окремих нормативних актів. Наголошено на тому, що інформаційне законодавство України потребує постійного оновлення й удосконалення, а норми європейського та міжнародного інформаційного права потребують імплементації в інформаційне законодавство України. Нормотворча діяльність у інформаційній сфері потребує формування та виокремлення специфіч-

них норм права та інформаційних відносин, що стосуються збирання, використання, поширення інформації та обробки даних в інформаційних системах; юридичного аналізу діяльності суб'єктів інформаційних відносин, проблем надання інформаційних послуг.

Ключові слова: інформація, інформаційне право, нормотворча діяльність, інформаційні правовідносини, інформаційне законодавство.

Sopilko I. M. Normative activity in the field of informational legal relations

The article examines the role and significance of normative activity in the field of informational legal relations. The relevance of the study of rule-making activity in the field of information legal relations lies in the need to solve the problems of the imperfection of the system of information legislation of Ukraine, namely: multiplicity and inconsistency of legal norms; shortcomings of legal technique; low level of legal culture of Ukrainian society and others. In the conditions of full-scale Russian aggression, informational rights and informational legal relations require special attention from the legislator, as they are a condition for the informational security of the state. Under these conditions, there is a need to improve the system of information legislation and its further development in the context of the European integration of Ukraine, the implementation of the norms of European and international information law in the information legislation of Ukraine, as well as the problem of systematization of national information legislation. It is noted that rule-making activity in the field of information legal relations is a form of activity of public authorities, local self-government or civil society (in the cases provided for by law), which is related to the establishment, change, cancellation of norms of information law. Factors determining the improvement of the efficiency of rule-making activity are singled out: dynamic development of information relations that require legal regulation; the inability of the legislative body to foresee all situations in the information sphere, which leads to gaps in information legislation and the need for their quick resolution by issuing separate regulatory acts. The author emphasized that the information legislation of Ukraine needs constant updating and improvement, and the norms of European and international information law need to be implemented in the information legislation of Ukraine. Normative activity in the information sphere requires the formation and identification of specific legal norms and information relations related to the collection, use, dissemination of information and data processing in information systems; legal analysis of the activities of subjects of information relations, problems of providing information services.

Key words: information, information law, rule-making activity, information legal relations, information legislation.

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-38-43